

## Μισός αιώνας ελληνικής οικονομίας

Του Νίκου Βέττα

Γενικού Διευθυντή ΙΟΒΕ και Καθηγητής  
Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών

**Σ**τον μισό αιώνα από το τέλος της δικτατορίας και την επαναφορά της δημοκρατίας, η χώρα προόδευσε και μαζί και η οικονομία. Τα μέσα εισοδήματα αυξήθηκαν σε πραγματικούς όρους, όπως και το βιοτικό επίπεδο. Οι υποδομές βελτιώθηκαν σημαντικά, ενώ διευρύνθηκε η πρόσβαση σε δημόσιες υπηρεσίες εκπαίδευσης και υγείας. Η χώρα ενσωματώθηκε από νωρίς σε κεντρικούς ευρωπαϊκούς θεσμούς, αποτελώντας μέλος ενός σταθερού πυρήνα. Όμως, εκτός από την περιγραφή της θετικής πορείας ς συνολικά και στα επιμέρους σημεία της, έχει ιδιαίτερη σημασία η επισήμανση αστοχιών της πολιτικής και αδυναμιών της οικονομίας, ιδίως γιατί μετά από μισό αιώνα η οικονομία μας βρίσκεται σε μη ευνοϊκή θέση σύγκρισης με τις περισσότερες άλλες ευρωπαϊκές και με κρίσιμες αποφάσεις μπροστά. Μια μικρή ανοιχτή οικονομία όπως η δική μας επηρεάζεται κρίσιμα από το διεθνές περιβάλλον. Αυτό ήταν γενικά ευνοϊκό αυτό το διάστημα, με ενσωμάτωση νέων τεχνολογιών που αύξησαν την παραγωγικότητα και με σημαντική διεύρυνση του παγκόσμιου εμπορίου, ιδίως καθώς προστέθηκαν στον παγκόσμιο ιστό σημαντικές για την παραγωγή και το εμπόριο περιοχές από την Ασία. Η θετική αυτή τάση στην παγκόσμια οικονομία επηρέασε και τη δική μας, καθώς επέτρεψε αύξηση της κατανάλωσης και της ευημερίας με εισαγωγή προϊόντων σε σχετικά χαμηλό κόστος. Επίσης υπήρχε αυξημένη ζήτηση για προϊόντα και υπηρεσίες σε παγκόσμιο επίπεδο.

Θετική ήταν επίσης σε όλο αυτό το διάστημα και η επίδραση από τη σύγκλιση με τους ευρωπαϊκούς θεσμούς και τη συμμετοχή σε αυτούς. Η είσοδος στην ΕΟΚ ήδη από την αρχή της δεκαετίας του '80, ως το δέκατο μέλος της, συνεισέφερε με σημαντική σταθερότητα, η οποία βοήθησε στο πεδίο του εμπορίου και της χρηματοδότησης, αλλά επίσης και με άμεσες επιδοτήσεις από τα ευρωπαϊκά ταμεία. Η συμμετοχή στην ευρωζώνη από τις αρχές της δεκαετίας του 2000 συνέβαλε περαιτέρω στην εμπέδωση αυτής της σταθερότητας και διέυρυνε τις δυνατότητες διασύνδεσης με τις άλλες ευρωπαϊκές οικονομίες. Δεν ήταν όλες οι επιμέρους περίοδοι ίδιες ως προς τις προτεραιότητες της οικονομικής πολιτικής, ούτε είχαν την ίδια εξέλιξη. Στα πρώτα χρόνια από τη μεταπολίτευση, ενισχύθηκαν σημαντικοί τομείς της οικονομίας αλλά κυρίως αναζητήθηκε μια νέα ισορροπία στη λειτουργία του κράτους και του δημόσιου τομέα, σε συνέχεια της θεσμικής υποχώρησης που είχε υπάρξει κατά την επταετία. Μετά από την επίδραση των πετρελαϊκών κρίσεων και των ισχυρών



πληθωριστικών πιέσεων παγκοσμίως, στη δεκαετία του '80 υπήρξε κυρίως αύξηση της πρόσβασης των πολιτών σε δημόσια αγαθά και υπηρεσίες, όμως ο πραγματικός ρυθμός μεγέθυνσης ήταν ιδιαίτερα χαμηλός. Σημαντικό στη συνέχεια ήταν το ορόσημο της απελευθέρωσης στο τραπεζικό σύστημα και της ενσωμάτωσης μεταναστών ιδίως μετά την κατάρρευση των οικονομιών του ανατολικού μπλοκ, καθώς αυτοί συνεισέφεραν στην ανάπτυξη της οικονομίας, στις κατασκευές και σε πολλούς άλλους τομείς, με ορόσημο και τους ολυμπιακούς αγώνες του 2004. Πρωτύτερα και σε προετοιμασία για την είσοδο στην ευρωζώνη είχε δρομολογηθεί σχετικός εξορθολογισμός στα δημόσια οικονομικά. Η μετάβαση στο νέο νόμισμα συνοδεύτηκε από συστηματική και σημαντική μείωση των επιτοκίων και του κόστους χρηματοδότησης.

Παρά τη θετική πορεία, υπήρξαν σημαντικές υστερήσεις και χαμένες ευκαιρίες. Αυτές αντανακλούν κυρίως ότι ενώ η οικονομία ενσωματώθηκε σε ισχυρότερα σύνολα και άνοιξαν ευκαιρίες για εκσυγχρονισμό της παραγωγής και αύξηση των εξαγωγών, η ανάπτυξη τελικά εκφράστηκε κυρίως με αύξηση της κατανάλωσης και η οικονομία αναπτύχθηκε με εσωστρέφεια. Πολύ μικρότερο μέρος της ελληνικής παραγωγής υπηρεσιών και ιδίως αγαθών είχε κατευθυνση τις διεθνείς αγορές και ενσωμάτωσε καινοτομία. Ελάχιστες ήταν οι ελληνικές επιχειρήσεις που αναπτύχθηκαν πολυεθνικά και πολύ λίγες στόχευαν κυρίως στην παγκόσμια ζήτηση. Οι επενδύσεις κατευθύνθηκαν κυρίως στα ακίνητα και σε άλλες κατασκευές αλλά όχι στη μακροπρόθεσμη ενίσχυση κλάδων και επιχειρήσεων που θα μπορούσαν να είναι παγκόσμιοι πρωταγωνιστές. Αντίστροφα, στα διάφορα χρονικά διαστήματα και ως επί το πλείστον ενισχύθηκε μια στενή σχέση δημόσιου τομέα και εσωτερικών αγορών, με ρυθμιστική πολιτική

που ήταν περισσότερο περίπλοκη και ευμετάβλητη από το επιθυμητό. Ταυτόχρονα χαμηλή ήταν η ένταση του ανταγωνισμού στους περισσότερους κλάδους. Η εικόνα συμπληρώνεται από το γεγονός ότι ο δημόσιος τομέας διευρύνθηκε, χωρίς όμως να αυξηθεί η αποτελεσματικότητά του.

Η εξέλιξη της κρίσης χρέους που πυροδοτήθηκε μετά το 2008 είναι επίσης χαρακτηριστική. Είχε διπλάσια διάρκεια και βάθος από ό,τι σε άλλες χώρες της περιφέρειας της ευρωζώνης. Εκτός από 3 προγράμματα σε 8 χρόνια, προκλήθηκε κλείσιμο τραπεζών και έλεγχος κεφαλαιακών κινήσεων για 4 χρόνια, ενώ η επενδυτική βαθμίδα χάθηκε για 13 χρόνια. Βέβαια, έφταιξε πως υπήρχε όχι μόνο υψηλό δημόσιο χρέος αλλά και βαθιά δίδυμα ελλείματα, δημοσιονομικό και εξωτερικού τομέα. Όμως, ήταν η έλλειψη καθαρής κατεύθυνσης που επιβάρυνε την κατάσταση, μετέφερε μεγαλύτερο μέρος της αναγκαίας προσαρμογής από τις μεταρρυθμιστικές παρεμβάσεις στη λιτότητα και οδήγησαν σε μαζική από-επένδυση και φυγή ανθρώπινου κεφαλαίου, εξέλιξη που υποσκάπτει τις προοπτικές ανάπτυξης ακόμα και σήμερα.

Έχοντας σήμερα ισορροπήσει σε συνέχεια θετικών περιόδων αλλά και περιόδων βαθιάς κρίσης, η οικονομία μας βρίσκεται μπροστά στην πρόκληση της ενδυνάμωσης των ρυθμών μεγέθυνσης τα επόμενα χρόνια. Αυτό μπορεί να γίνει με προσέλκυση νέων παραγωγικών επενδύσεων, ιδίως αυτών που θα στηρίξουν την καινοτομία, παράλληλα με την προσέλκυση ανθρώπων που θα θέλουν και θα μπορούν να συνεισφέρουν δυναμικά στην οικονομία. Η σταθεροποίηση απλών κανόνων όσον αφορά τη σχέση δημόσιου τομέα και αγορών, η ενίσχυση και ο συνεχής εκσυγχρονισμός του εκπαιδευτικού συστήματος, είναι προϋποθέσεις ώστε η οικονομική ανάπτυξη της χώρας να είναι ισχυρή τα επόμενα χρόνια.